

Språkvårdsspalten

1

En läsare i Sydänmaa frågar varifrån dialektordet *tykält* »ofta» härleder sig. — *Tykält*, uttalat med »tjockt» *l*, är ett gammalt svenskt ord. Det förekom i formerna *thikla* och *thykla* i medeltidssvenskan och betydde också då »ofta». Ordet är släkt med »tjock» och dess innebörd kan jämföras med »tätt». Redan under senmedeltiden, 1400-talet, tycks det ha varit sällsynt i skrift och försvinner sedan helt ur den skrivna svenskan. Numera förekommer ordet bara i finlandssvenska dialekter. Det är ett utmärkt exempel på gamla ord som försvunnit ur riksspråket, men lever kvar i folkmål.

2

Hur skall man översätta finskans *emäntä*? — i många fall, såsom då ordet betecknar en husmor i förhållande till sina gäster, översattes det med *värdinna* (t. ex. »tacka värdinnan för maten»). Likaså motsvarar *emäntä* och *värdinna* varandra i sådana moderna ord som *lentoemäntä*/*flygvärdinna*. Mycket ofta brukas emellertid *emäntä* om husmor på en bondgård. Det svarar då mot »värdinna» i vår finländska svenska (t. ex. »bondvärdinna», »värdinnan på granngården» o. dyl.). *Värdinna* i denna användning är okänt i Sverige. Där skulle man säga t. ex. »hustrun (husmor) i granngården», »bondhustru». Ibland användes hos oss *värdinna* som titel, t. ex. »värdinnan Andersson». Detta låter dock litet ålderdomligt, och numera användes *fru* även på landsbygden. Något ord »bondfru» existerar likväl inte. (På tal om bondhustru kan det påpekas att *bonde* som titel, t. ex. i telefonkatalogen, är karakteristiskt för Österbotten.)

3

Hur böjes ordet *spjälka* (»spjälkade» eller »spjälkte»)? Kan det betyda någonting annat än »klyva»? — Den enda brukliga böjningen i Sverige är *spjälkade*, men hos oss förefaller *spjälkte* att vara det normala. Därför känns formen »spjälkade»

litet främmande för oss. Utom »klyva» betyder ordet »spjälka» (*spjälka ett ben*). Den betydelsen verkar främmande — »spjälka ett ben» betyder nog hos oss »klyva ett ben».

4

Vad kommer ordet *moloken* av? — *Moloken* som ju betyder »nedslagen», »nere» är sammansatt av *mod* i den äldre betydelsen »sinne» och ett dialektord *loken* med betydelsen »olustig». *Mod* betydde i äldre tid något annat än nu, nämligen »sinne», »sinnesrörelse», jämför ordet *modstulen* och uttrycket *i hastigt mod*, dvs »i hastig ilska».

5

Är det faktiskt nödvändigt att bruka ord som *spektakulär*, *signifikant*, *explicit*? — De tre orden betyder, i tur och ordning, »iögonenfallande», »betydlig, betydelsefull» och »uttrycklig». De hör till de ord som gör skäl för beteckningen främmande, därför att deras betydelse är okänd för många. Det är därför bäst att undvika dem. De är obehövlige i svenskan, i motsats till ord av främmande ursprung som exempelvis *procent* och *faktor* som inte har någon inhemsk motsvarighet. Det låter väl inte vidare bra att tala om någons *spektakulära succé* eller *en signifikant differens*?

6

Ordet *huvud* har flera former i pluralis. Vilka kan anses helt korrekta? — Det är fullt korrekt att tala om två *huvud* eller två *huvuden*, de där *huvudena*. Formerna *huvut* och »flera» *huvun* är vardagsspråk; *huvet* och *huven* är likaså vardagliga och förekommer i synnerhet i Sverige.

7

Säger man *den* eller *det* om Norden? — Om Norden uppfattas som en politisk term (dvs »de nordiska staterna») säger man *det*, t. ex. *det förenade Norden*. Som rent geografisk term, motsatt *Södern*, har ordet *den* genus: *den kalla Norden*.

CARL-ERIC THORS

Institutet för de inhemska språken

<http://www.sprakinstitutet.fi>